

szemlélet várakozásai csak a nyelvi megformálásra irányulhatnak. Ez pedig bármily színvonalas, a Parti Nagy Lajostól megismert módszereket ismétli. A kötet témaformálás a veszéllyel fenyeget, hogy minden humoros nyelvi találat ellenére, és ilyenek természetesen most is szép számmal vannak Parti Nagy Lajosnál, az írások egymásutánja egy idő után unalmasává válik, mert nem ébreszt rá új felismerésekre. A hetilapban, ahol két írás megjelenése és elolvasása között eltelik egy hét, ez a veszély nem áll fenn.

Végezetül még egy gondolat, amely, ha valóban vigasztal, engem mindenképpen vigasztal. A FÜLKEFOR ÉS VIDÉKE telis-tele van efeimer dolgokkal, és a legmulandóbbak közülük is alighanem a nevek. Vajon ki fog emlékezni húsz év múlva Dörner György színházigazgatóra? És ki fog emlékezni harmin év múlva a kinevezőjére? De sajnos minden sebet a legnagyobb vigasztaló, az idő sem képes begyógyítani. Attól tartok, I. Fülkefort még sokáig megemlegetjük, ahogyan Parti Nagy Lajosnak ez a gyilkosan zseniális névadása sem feledhető egyhamar.

Schein Gábor

K UND K

Kőszeg Ferenc: K. történetei
Magvető, 2009. 380 oldal, 2990 Ft

Kőszeg Ferenc: Múltunk vége
Kalligram, Pozsony, 2011. 462 oldal, 2990 Ft

(Pontosan késni)

Vannak emberek, akikhez ismeretlenül is oda szeretnék menni az utcán. (Persze az ellenkezőjére is akad példa, de ezt most hagyjuk.) Olyanokhoz, akikkel személyesen nem ismerjük egymást, azaz ők egyáltalán nem ismernek engem, én viszont közvetetten ismerem őket; nemcsak arcuk, hanem írásaik, műveik vagy akár legendájuk és még inkább habitusuk alapján is van fogalmam róluk. Eörsi Istvánhoz például többször is majdnem odamentem a Ferenciek környékén, aztán nem volt merszem. Vajda Mihályal többször várakoztam egy villamosmegállóban, volt, hogy az ő naplójegyzeteit olvastam

éppen, de ahelyett, hogy ráköszöntem volna, inkább azon spekuláltam, hogy majd az aktuális napról, sőt napunkról, mit ír következő életírás-sorozatába. És ilyen közvetetten ismerős figura Kőszeg Ferenc is, aki általában nálam is nagyobb késéssel szokott beesni a rendezvényekre, lévén Kőszeg pontosan késik: így körülbelül 20-25 perc és három-négy méter választott el minket egymástól rendszeresen.

Aztán elolvastam Kőszeg Ferenc két könyvét (K. TÖRTÉNETEI, MÚLTUNK VÉGE), és azokból annyi személyest, megrendítően és menthetetlenül személyes információt, intim részletet tudtam meg róla, hogy a közvetettség elkezdett közvetlenséggé oldódni, ami mégiscsak zavarba ejtő. Mert hát ki az, akit megismertem? A Kafka (és Kertész) után egyetlen betűvé tömörített írottan létező figurát, K.-t ismertem meg, főleg az első könyvből, mert a másodikban, melyről itt most szó lesz, K. alakja mellett egyre dominánsabb lehet kiolvasni, és a sorok között észrevenni Kőszeget is. (Mintha saját magához hasonlóan, ő is később érkezne meg.) Elsősorban egy személyt ismerhettem meg, egy gyarlóságában hiú férfit, aki igencsak elkényeztetett, ám közben embertelen nehéz dolgokat, életársai elvesztését képes folyamatosan túlélni. A könyvek révén továbbá egy saját cselekedeteinek morális következményeivel mindig tisztában lévő személyiség döntéshelyeit és döntésevidenciáit, konok és következetes magatartásmintáit követhettem nyomon; valamint elbeszélői tekintetén keresztül bepillantottam, mint egy kései vendég a házibuli végén, egy korszak és egy nemzedék szubkultúrájának, megszokott életének szövevényes mindennapjaiba.

(Önéletrajz, szerződés – apró betűk nélkül)

Kőszeg 1939-ben egy jellegzetes posztmonarchiabeli családba születik, azaz rokonai sokfelől érkeznek Magyarországra, hogy egy részük ugyanott és ugyanakkor, ugyanazért haljon meg. A két könyvből, melynek közös a mélyszerkezete, az életrajzi dimenziója, könnyen kiolvasható a biográfia. A belvárosi, félárva kisgyerek a negyvenes években eszmél. 1956-ban már fiatalember, aki tudja, hogy hol van, de ezt tudatják is vele. A hatvanas években szerkesztő, irodalmár; a hetvenes évektől a demokratikus ellenzék és a második nyilvánosság fontos tagja, a nyolcvanas években az illegális *Beszélő* egyik szerkesztője. A rendszerváltás után országgyűlé-

si képviselő, majd két ciklus után felhagy a parlamenti politizálással, hogy egy másik politikát, a jogvédelem kérlelhetetlen politikáját folytatassa: 2007-ig a Magyar Helsinki Bizottság vezetője. Napjainkban máshogyan politizál: ír. Múltjáról és múltunkról, amelynek könyve címe szerint legalábbis vége. És jelenünkről, amely lehet, hogy csak most kezdődik.

Önéletrajzok olvasásakor, értelmezésekor szokás – a francia irodalomtudós Philippe Lejeune nagy karriert befutó fogalma nyomán – a szerző és az olvasó közötti szerződéskötésről avagy az önéletrajzi paktumról beszélni. Sőt a szerző és az olvasó könnyebben azonosítható szubjektuma mellett – végtére is mindketten rendelkeznek lakcímkártyával és személyi igazolvánnyal – ott lehet még az elbeszélő és a főhős is. Így aztán a magányos olvasó van az egyik térfélen, míg a másikon, igencsak unortodox módon, egy valóságos (és fiktív) kreatúra található: a szerző, aki elbeszélő és akár főhős is, hogy végül saját élete és szövege olvasója is legyen egyben (vagy részben). Nos, Kőszeg itt tárgyalt írásai, leszámítva a K. és Kőszeg közötti rész(z)játékot, valamint az egyes szám első személyű és az egyes szám harmadik személyű elbeszélés kettős paradigmáját, nem okoznak nagy problémát első ránézésre. De még másodikra se. Ebben az elbeszélőszemélyben megbízik az olvasó, és bátran aláírja a fentebb említett szerződést. Kedélyes zavarom, egyre intenzívebb és nyomasztóbb lapzártalazzal kiegészítve, mely megnehezíti a könyvről való írást, éppen emiatt van. Ebből fakad.

Nem arról van szó, hogy Kőszeg élete és személyisége, ügyetlen fogalmazással: egyszerű vagy egysíkú lenne, éppen ellenkezőleg, Kőszeg maximálisan kiaknázza és dokumentálja, mennyire ellentmondásos figura (csapodár, makacs, hűtlen, konok, lobbanékony, magának való, neurotikus, bizonytalan, önző, kötődő, társas, józan), sokkal inkább arról, hogy mindennek az elbeszélésmódja, személyretorikája, írásbeli megörökítése egynemű és magától értetődő. Természetes elbeszélés, azon a modernségtradicionális, modern-konzervatív klasszikuspolgári irodalmi köznyelven, melyen a Kőszeg szocializálódott, és melyet irodalmi emberként több oldalról is (el)ismer. Kőszeg szeret írni. Egyszerűen és jól ír. Isméri a pontos, szabatos, de mégsem unalmas, időnként hosszabb pórázra engedve elkalandozó elbeszélés közlekedési

szabályait, ritmusregisztereit, intelligens protokollját. Írásaiba időnként a kelletténél talán több petrizmust használ fűszer gyanánt, de valahogy Kőszeg tolla alatt a Petri-fordulatok is klasszicizálódnak, nagyobb lesz a Vas Istvántartalmuk. Egy invenciózus élet konvencionális elbeszélésorozata. Kőszeg nem az elbeszélés, hanem az elbeszélhetőség határait feszegeti, ám erről majd később.

(Tárca, portré)

Kőszeg Ferenc két könyve közel esik egymáshoz. Az egyik 2009-ben, a másik 2011-ben jelent meg. A K. TÖRTÉNETEI törzsét azok a címadó ciklust jelentő tárcanovellák adták, melyek eredetileg a *Magyar Narancs*ban jelentek meg az EGOTRIP rovat hasábjain. A K-vonal előtt két terjedelmesebb szöveget találunk a HOSSZÚ ÉV fejezetben, melyek az 1956-os évet idézik fel részletesen. Ezek kidolgozottságukkal, részletgazdagságukkal is mindenképpen más merítésűek, mint a rövidebb tárcák. Itt a szerző elhagyja a K-effektet, egyes szám első személyben olvashatjuk egy potenciális emlékirat fontos fejezetét. Ráadásul ennek a néhány hónapnak a története előzménye a következő K-világ (Kádárvilág) örökhétfős évtizedeinek. Ehhez képest a törzsanyag olyan, mint amikor az étteremben a főfogás menüadagban is kapható.

Kőszeg emlékfutamait egyfajta pontos-pontatlan emlékezés jellemzi. Pontos, hiszen rengeteg pillanatot képes felidézni, benne párbeszédekkel, mozdulatokkal, viselkedésrészletekkel, elbeszélői apróságokkal, és közben pontatlannak is nevezhetjük annyiban, hogy bizonyos pontokon az esetlegességekre, bizonytalanságokra, eldöntetlen kételyekre hagyatkozik, sőt tudatosan csapong, emlékcúái között kóborol, egy-egy helyre visszatér, egy másikat inkább körbejár. Kőszeg a „gyengülő emlékezet hibájáról” ír, de ez egyben a hibalehetőség játékal alkalmazása, ironikus figurája is. Ez az attitűd, amely alighanem világ- és valóságérzékelésnek is a reprezentációja, lévén Kőszeg ugyanúgy látja, mint ahogy látatja világát és életét, a K. TÖRTÉNETEI utolsó szakaszában egzisztenciális mélységélességet, katartikus realizmust kap. Az ÉLETKÉPEK-HALÁLKÉPEK fejezetben a rövidtörténetek, immáron újra perszonális elbeszélésben, halottakról szóló, halottaknak ajánlott írások. Az utolsó szöveg a HALÁLKRONIKA, Kőszeg feleségének, Fekete Évának a megrendítően

tárgyilagos betegség- és haláltörténete. Előtte nem sokkal, a *Családi történet* című írásban, Kőszeg előző feleségének, Kurcz Ágnesnek a haláltusájáról olvashattunk. Kísérteties áttéte Kőszeg életének, hogy a *Múltunk vége* utolsó szövege egy újabb gyászmunka lesz. A *K. történetei* legutolsó darabja pedig az elhunyt feleség, Fekete Éva betegségnaplója. Már címe (*Szemben a...*) is jelzi, hogy befejezhetetlen és lezárhatatlan a történet.

(Lust zu portrieren)

A hármas szerkezetű könyvben az eredetileg hetilapban megjelent tárcanovellák valamelyest műfajt váltottak, helyenként terjedelmileg is bővültek, és a gondos szerkesztés, az ércnél maradandóbb könyvformátum, az otthonos szövegter együttes hatására a portré műfaja lett hangsúlyos és karakteres. Ahogy Sántha József írta épp a *Holmi* hasábjain: „*A kötet legszebb oldalain Vas István emlékirásainak stílusán iskolázott kitűnő portrékat olvashatunk a letűnt kor lassan feledésbe vésző jellegzetes figuráiról.*” Ez a mondat pedig könnyen eszünkbe juttathatja napjaink másik remek portréíróját, Vajda Miklóst. Vajda és Kőszeg alkatilag sok mindenben különbözik egymástól: Vajda megrögzött apolitikus, Kőszeg homo politicus. Vajda évtizedeken át dolgozott abban a szerkesztői közegben és irodalmi szakmában, amelyben a lektorkolléga Kőszeg csak rövid ideig tartózkodhatott. Vajda habitusa és írói karaktere sokkal közelebb van a belletrisztikához. Mégis hasonló a memoárirói anyanyelvük és főképpen az a megfigyelőtehetségük, emberi és emberre vonatkozó kíváncsiságuk, személyközi érdeklődésük, hogy évek, évtizedek elteltével is képesek megrajzolni egy-egy nagy vagy éppen menthetetlenül kisszerű ember hiteles, az ellentéteket, ambivalenciákat nem elleplező, hanem azokat is tartalmazó portréját. Mindketten jelen voltak az életükben, benne voltak abban, de közben valamennyire kívülről is tudták azt és környezetüket figyelni. Új portrékönyvében (*Éj volt, egy síró magyar költővel az ágyon*) Vajda egyetlenegy történetben ír saját magáról, londoni megszegyenüléséről, toporgó ámokfutásáról – méghozzá frenetikus öniróniával. Ám az érzékeny figyelem csak részben teszi lehetővé a portré műfaját. Ami még elengedhetetlenül szükséges: az elbeszélhetőség iránti makulátlan bizalom. Kőszeg és Vajda is rendelkezik azzal az egészséges és vitális íráslendület-

tel, azzal az evidens tudással, hogy jól megtalált, pontos szavakkal és szabatos-szerves rendbe illesztett mondatokkal a világ leírható, egy elszüllyedt kultúra, múltsziget pedig frott formában megörökíthető és feltárható. Ha Goethe nyomán a „*lust zu fabulieren*” fogalmát szoktuk használni, akkor rájuk a következő formula igaz: *lust zu portrieren*.

(Feleki Kamill után szabadon)

Ha még egy pillanatra elidőzünk Kőszeg és Vajda kettősénél, és megpróbáljuk a portrérajzoló portréját árnyalni, akkor egy fontos különbségről kell írni. Vajda Miklós majdnem nyolcvanévesen kezdte el memoárirói pályafutását (bár a portréesszéek egy része már régebben elkészült), Kőszeg azonban sokkal fiatalabban idősödött a műfaj zsánéréhez. Kőszeg majdnem tíz évvel idősebb volt a második világháború után született, úgynevezett nagy generációnál, emiatt teljesen másképpen viszonyult '56-hoz, mint a '68-asok. Ez a néhány esztendő elég lett ahhoz, hogy tágan értett nemzedékéből és szűkebben vett (szub)kultúrájából, társadalmi közegéből ő írjon meg először annyi mindent; az ő szólamával indulhasson az emlékhangverseny. Ez egyszerre felelősség és lehetőség. Nem feltétlenül arra a rejtői filozófiai igazságra gondolok, hogy a névsorolvasás elkerülésének legadekvátabb módja, ha az illető maga olvassa a névsort, mert Kőszeg magát is felolvassa; pusztán arra a diskurzuselőnyre, hogy ő léphet elősnek a fehér bábuval.

Ezt a jelenséget színészeknél lehet megfigyelni. Nem várják meg, hogy alkalmatlanok legyenek megszokott szerepeikre, ezért előreöregednek egy másik szerepkörhöz. Feleki Kamill negyven-egynéhány évesen, a felszabadulás után öreg színész lett. 1953-ban negyvenöt évesen játszott a *Állami Áruház*-ban Glauziusz bácsit, a menthetetlenül kispolgári, de az új világban azért társutas, csupa szív, reménykedő nagypapát. Kőszegben is van valami nagypapás. Erről Fehér Renátó írt okosan és érzékenyen, némiképp az unokák nemzedékét is képviselve. (*A Kamaszos Nagypapa és az Odakuporodás*. Prae.hu) Ebből az infantilis-koravén attitűdből, nonkonform polgári karakterből eredeztethető Kőszeg időserű korszertültsége, modern anakronizmus. Kőszeg közvetlen életkörnyezetében remekül megférnek egymás mellett a különböző jellegű műtadarabok. A nagypolgári lakás régi

bútorai, meghitt patinája és mellette a cseléd-szobában a neoavantgárd képzőművész Kemény György falfestménye, úgynevezett seccója, az akkori ellenzék karneválikonográfiájával. Kőszeg a Belvárosban, Surányban, New Yorkban, Dél-Afrikában. Rokonok Munkácson, Szegeden és Ausztráliában. Sántha József már említett írásában, Laurence Sterne tipológiáját alapul véve, Kőszegét kíváncsi utazónak nevezi. Ehhez azt tehetnének hozzá, hogy miközben folyamatosan utazik, valahogyan mindig otthon van. Kíváncsisága tartja itthon.

(Járólapok)

A K. TÖRTÉNETEI után két évvel később jelent meg a MÚLTUNK VÉGE. Az előző könyvben a K.-sorozatról így ír, megint csak Petri György stílusában: „*találomra lerakott járólapok egy félbehagyott konyhában*”. Az új könyv részben folytatja a félbehagyott konyha járólapozását, részben pedig átjárásról, lapozásról, újabb helyiség megnyitásáról is beszélhetünk. A 2011-es könyvbe is jutott még valamennyi K.-történet, összesen tizenöt darab. Emlékfoszlányok, útirajzok, életrajzi jegyzetek, publicisztikus töprengések, ironikus tárcák Kőszeg megszokott nivóján. Ezeket a betéttörténeteket egy többkezes visszaemlékezés előzi meg, melyben Kőszeg ír saját családja rendszerváltás körüli éveiről, de az apa beszámolóját időről időre kiegészítik, felülírják a már felnőtt gyerekek kommentárjai. Ez a szöveg eredetileg az *Ex-Symposion* RENDSZERVÁLTÁS GYEREKSZEMMEL számában látott napvilágot. Egy mondat erejéig e sorok írója hadd legyen személyes: a tematikus lapszám egyik szerkesztőjeként arra voltam kíváncsi, hogy a rendszerváltás kalandja és körülményeire mennyire tették felszabadult gyermekké szüleinket, és mennyire tették a korszak feszültségeit is érzékelő koravén fiatalokká minket. Ebben a vallomások hipertextben Kőszeg Ferenc már-már tabudöntően őszintén ír gyermekeinek saját hibáiról, félrelépéseiről, szeszélyeiről. Intim szöveg, mint amikor a vonaton behallgatunk egy család beszélgetésébe.

A kötet második felében aztán a portrék dominálnak, amelyeket Kőszeg szilvetteknek nevez. Az elsőben Komlós János alakján keresztül a magyar zsidóság asszimilációs problémáiról töpreng, méghozzá úgy, hogy szövege végig két szálon fut. Miközben Komlós pályáját rekonstruálja egy interjúkötet apológiaszólamait ele-

mezve, Kőszeg maga is útra kel, és Erdély vadregényes tájai felől pillant rá saját identitása kérdéseire. A továbbiakban kollégáiról olvashatunk: a tragikus sorsú filmkritikus B. Nagy László zaklatott utolsó napjairól és öngyilkosságáról; két lektorról: a számomra ismeretlen, pártvonalon mozgó Litványi Károlyról és a szerkesztőzseni Lakatos Andrásról, aki az előző könyvnek lelkiismeretes szerkesztője volt, ennek pedig egyik hőse. És itt engedjünk meg még egy személyes kitétel: ezt a kritikát a Magvető szerkesztőjeként írom. Első heteimben Vajda már említett szövegei mellett, melynek szerkesztője lehettem, Kőszeg és Spiró kiadós történetei segítettek nekem a legtöbbit, hogy megszeressem új munkakörömet. Kőszeg mint szerkesztő került például kapcsolatba az Erdélyben publikáló Tamás Gáspár Miklóssal, olvashatjuk a következő mozaikdarabban, mely eredetileg születésnapi köszöntő volt.

Ezen a ponton enyhe politikai lejtést figyelhetünk meg. A szövegek maguk is politizálódnak, és még inkább azok tárgyai. Méghozzá oly módon, hogy közben felerősödik és felértékelődik Kőszeg civil mandátuma. Így az elkésett vita Eörsi Istvánval, a radikális Krassó György megidézése, Kenedi János és Kis János köszöntése vezet át a könyv politikai magjához. Kőszeg méltó emléket állít az újságíró Solt Ottiliának, elköszön egykori barátjától, Bence Györgytől. A fejezet két utolsó írása azonban már sokkal inkább pamflet vagy polémia. Tölgyessy Péter politikai tehetségének ábrázolása remek apropó és kiindulópont, hogy Kőszeg kiírja magából traumáját az SZDSZ kudarcával kapcsolatban. A hanyatlásnarratíva részletes kifejtése az utolsó szövegben marad. Ebben Magyar Bálint működését bírálva temeti el a pártot és vele együtt a magyar liberalizmus politikai képviselőt. Ezeknél a szövegeknél különösen látványos az a hermeneutikai szavatosság, hogy mennyire mást jelentett ezt a szöveget 2008-ban olvasni (és emiatt nyilván megírni is), mint most, 2012-ben. Négy év alatt hihetetlen mértékben távolinak tűnnek a cikk akkor még akut módon létező, de legalább pislákoló tétjei, referenciái. Egyáltalán a fogalmai. Mintha Pompejibe látogatna az olvasó, amikor a liberális párt és liberális értelmiség közelmúltbeli belügyeiről olvas. Arra a kérdésre, hogy mikor és milyen módon létesül újra szabadelvű politikai mozgalom hazánkban, nem lehet válaszolni. Ami bizonyos:

az egyik legfontosabb forrása lesz ennek a korszak- és irányzattörténetnek Kőszeg itt olvasható írásai.

(Gyászkeret)

A MÚLTUNK VÉGE utolsó lapjait is a gyász szegélyezi. Két felesége haláláról az előző könyvben olvashattunk. Ezúttal egy újabb lezárhatatlan történetet, élettársa utolsó hónapjainak krónikáját kell Kőszegnek folytatnia és lezárnia. A BETEGSÉG, HALÁL – ORVOSOK című szöveg más-más közelít és másra fókuszál, mint az előző gyászírás. Erre már az alcím is utal: ÉLETKÉPEK OKATOOTÁIÁRÓL. „Okatootáia Kína és Ausztr(ál)ia között terül el, csekély mérete miatt azonban a Nagy vagy Csendes-óceán végtelen víztükrében nehezen fedezhető fel. Történetünk idején Okatootáia népe éppen választásra készült, a heves küzdelem szinte kettészakította az ország társadalmát. A feszültség különösen éles volt a kórházakban, minthogy előzőleg egy orvos-politikus, bizonyos dr. Müller, át akarta alakítani Okatootáia egészségügyi rendszerét. Elszántságában afféle szuper-Titanicnak képzelte magát, és megpróbálta szétördelni a Csendes-óceán jéghegyeit. Tíz hónap után rá kellett jönnie, hogy a jéghegyek erősebbek” – világosít fel minket a lábjegyzet. A realista beszámoló, mely tételelesen végigjárja Anikó betegségének (diagnózisának, [félre]kezeléseinek) a stációit, közben politikai pamflet is, úti beszámoló Okatootáiáról. A nagyon is létező nem-helyet, Okatootáiát amúgy Petőfi Sándor fedezte fel versében 1847 decemberében. Kőszeg idézi is az utolsó strófát: „Virágozzál dicső ország, / Nagyra termett náció, / S még soká ne háborgasson / A civilizáció!” Ideges, zaklatott szöveg, azonban fontos leszögezni, hogy Kőszeg nem az orvosokat hibáztatja szerelme haláláért, hanem azt a feudális, tisztázatlan, bornírt betegségügyi szisztémát és torzán rögzült mentalitást bírálja, amely a maga kódolt patológiájával, hibahegyeivel, gőgös kegyeivel a maradék időtől és a minimális lehetőségektől is megfosztja a beteget és hozzátartozóit. Kőszeg a szövegben az orvosokat nem nevükön nevezi, hanem Egyeske, Ketteske, Hármaska lesz megannyi neves professzor és legendás gyógyító. Ezzel az ironikus gesztussal visszatükrözi a honi ellátásban dívó lekezelő praxist, amely a beteggel így bánik, a személyekre, akár az időzavar, akár a pöffeszkedés miatt, így tekint. Hiába más ennek a szövegnek a kontúrja, időnként dermesztő keresztvező szölamokba botlunk. A HA-

LÁLKRÓNIKÁ-ban Fekete Éva előtt egy-két nappal hal meg a nagyszerű író és szociográfus Csalog Zsolt. Itt a kórházban Kőszeg egyszer csak a haldokló Furmann Imrébe botlik. Adjuk át Kőszegnek a szót: „A lábadozás valamelyik napján, már megszokott módon lementem a büfébe. Az egyik asztalnál régi ismerősöm, barátom, Imre ült, a feleségével. Kölcsönös meglepődés, kérdezősködés. – Májrák, áttétekkel – mondja Imre, vidáman, szinte daldalmasan, és az aggodalmas, de persze üres kérdéseimet egy viccel hárítja el. – És mit mondott az orvos, Balogh néni? – Mondott az mindent, kígyót, békát. – Kígyót, békát? – Ja, meg még rákot is. Imrével valahogy párhuzamosan futott a pályánk. Okatootáia alkotmányos forradalmának két nagy pártja közül Imre a konzervatív néppárt egyik alapítója volt, én a liberális párté, aztán mindketten egyre távolabb kerülünk a pártpolitikától, Imre jogvédőként elsősorban az Okatootáia etnikai kisebbségét ért jogsértések ellen lépett fel, keményen, jogászai szakszerűséggel. Tudtam, hogy betegeskedik, tudtam, hogy a huszonhét éves fiát gyógyíthatatlan betegség vitte el... Megrendítő volt, hogy itt találkozunk újból.” Megrendítő, amiképpen az egész szöveg az. Higgadt, indulatos írás, amelynek végigolvasásához is nagy erő kell; hát még a megírásához. Vagy mégsem? Ezt mindenképpen meg fogom kérdezni Kőszegtől, amiképpen azt is, hogy mi következik a befejezett múlt után itt a folyamatos jelenben. A lehetséges jövő időkről nem is beszélve.

Tartok tőle, hogy onnan nehéz lesz elkélni.

Szegő János

KÁNON

Csapody Tamás: *Bori munkaszolgáltatások*
Vince, 2011. 647 oldal, 5495 Ft

A legújabb kori tömeges emberiség⁶ elleni büntettek áldozatairól írni, akár történettudományi munkában is, egyúttal morális gesztus: az áldozatok alakjának felidézésével, az emléküik megőrzésével az elkövetők megsemmisítő szándékával is szembeszegülünk. A tettesek

⁶ A magyar jogrendben, téves fordítás eredményeként, az „emberiség elleni” kifejezés rögzült.